

**UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Adam Baudiš

**JIFTÁCH A LIDSKÁ OBĚŤ V TANACHU
JEPHTHAH AND HUMAN SACRIFICE IN TANAKH**

Autoreferát disertační práce

Praha, 2019

Předkladatel disertační práce: Mgr. Adam Baudiš

Doktorský studijní program: Teologie
Studijní obor: Judaistika

Školitel: doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.

Oponenti disertační práce:

.....
.....

Obhajoba disertační práce se koná dne..... v Praze na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy před komisí pro obhajobu disertační práce.

Předsedou Státní komise pro obhajobu disertační práce byl jmenován:

.....
Titul, jméno, příjmení:

Předseda oborové rady:

doc. Mgr. Jiří Beneš, Th.D.

Děkan fakulty:

doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Anotace

Předkládaná práce se zabývá biblickým textem Sd 10:6-12:7, který se týká příběhu soudce Jiftácha a především jeho osudného slibu a jeho následků. Hypotézou této práce je, že zmínky o lidské oběti v biblickém narativu slouží k vymezení se vůči reálné přítomnosti této praxe v Izraeli. Dalším cílem práce je vytvořit přehled interpretací tohoto úseku a analyzovat jejich odlišnosti a podobnosti. Dále práce obsahuje překlady a výklady šesti ukázek z rabínské literatury, které se týkají Jiftáchova příběhu. Na základě analýzy těchto interpretačních přístupů a zasazení příběhu do kontextu Předního Východu dojde k jejich komparaci.

Annotation

Presented thesis deals with the biblical text in Judg 10:6-12:7 about the story of Jephthah and mainly about his fatal vow and its aftermath. Hypothesis is that the mentions of human sacrifice in the biblical narratives serve the purpose of delimitation against real presence of this praxis in Israel. Second goal is to create the summary of this text's interpretations and to analyze their similarities and differences. The thesis also includes translations and commentaries of six examples from the rabbinic literature concerning the story of Jephthah. The analysis of these interpretation approaches and their inserting into the context of the Near East will lead to their comparison.

Klíčová slova

archeologie Předního Východu – Bible – biblická teologie – feministická teologie – judaismus – Kniha Soudců – lidská oběť – literární kritika – Přední Východ – rabínská literatura – Starý zákon

Key words

Bible – Biblical theology – Book of Judges – Feminist Theology – Human sacrifice – Judaism – Literary criticism – Near East – Near East archaeology – Old Testament – Rabbinic literature

Úvod

*Non prendan li mortali il voto a ciancia:
siate fedeli, e a ciò far non bieci,
come Ieptè a la sua prima mancia;
cui più si convenia dicer ‚Mal feci‘,
che, servando, far peggio; e così stolto
ritrovar puoi il gran duca de ‚Greci,
onde pianse Ifigenia il suo bel volto,
e fe ‚pianger di sé i folli e i savi
ch ‚udir parlar di così fatto colto.*

Dante Alighieri, *La Divina Commedia*, Paradiso, Canto V, 64-72

V kontextu knihy Soudců není Jiftáchův příběh, nacházející se ve verších Sd 10:6 – 12:7, až tak výjimečný. Setkáváme se zde se soudcem vyvoleným Hospodinem, který zachraňuje Israel před nepřáteli. Co ho ale činí i pro dnešního čtenáře zajímavým, je epizoda spojená s Jiftáchovým slibem a jeho následky, v níž nacházíme narážku na lidskou oběť. Bibličtí komentátoři, ať již křesťanští či židovští, se již dlouhou dobu pokouší tento oddíl rozklíčovat a vyřešit kontroverzi, kterou vyvolává. V této práci se budeme též primárně věnovat tomuto badatelsky „atraktivnímu“ tématu, ale zároveň si

klademe za úkol pojmout Jiftáchův příběh i v širších souvislostech. Pokud jde o dosavadní výzkum tohoto biblického vyprávění, jedná se převážně o kapitoly v biblických komentářích a odborné články, zatímco monografie k tomuto tématu hledáme marně. Zvláště pak takovýto text chybí v českém prostředí. Tato práce se tak snaží tuto mezeru zaplnit a zároveň se zaměřit i na výzkum interpretací tohoto biblického místa, zvláště pak v pramenech rabínské literatury.

Hypotézou této práce je, že důvodem zmínky o lidské oběti, na kterou je v textu Jiftáchova příběhu odkazováno, je snaha o zamezení provozování této kultické praktiky na území Israele, tedy že lidská oběť byla na tomto území provozována. Lze se domnívat, že text zde reaguje na určitou reálnou zkušenost, které se v tomto případě snaží zabránit, neboť se neslučuje s nastaveným světonázorem. Tuto myšlenku by pak bylo možné aplikovat i na další biblické texty zmiňující lidskou oběť. Jedním z cílů této práce je tedy tuto hypotézu ověřit a případně opravit. Dalším cílem je zpracování základních rabínských textů, které se k příběhu Jiftácha vztahují, tedy jejich překlad a výklad a zařazení těchto textů do mozaiky interpretací tohoto biblického příběhu. Třetím a posledním cílem, který na druhý cíl přímo navazuje, je pak vytvoření přehledu různých interpretací, jejich analýza a porovnání.

Práce je rozdělena do tří hlavních částí. První kapitola se zaměřuje na vlastní biblický text a kromě obecného úvodu do knihy Soudců obsahuje rozsáhlý komentář k veršům Sd 10:6 – 12:7. Druhá kapitola se pak věnuje interpretaci tohoto biblického místa v rabínské literatuře a obsahuje překlady několika vybraných textů, která povětšinou nebyla doposud v českém jazyce dostupná. Právě pohled těchto pramenů je pro výzkum tohoto oddílu velmi zajímavý, neboť se s nimi v odborné literatuře příliš npracuje. Třetí kapitola se pak věnuje lidské oběti na Předním Východě a v Izraeli a zasazuje tak Jiftáchův příběh do historicko-religionistického kontextu. Důraz je pak kladen na zmínky o lidské oběti v knihách Tanachu a pokus vysvětlit je jako anrativní prostředek. Zvlášť jsou pak rozebrány výklady Jiftáchovy oběti. Zde je pozornost věnována mimo jiné i výkladům feministické teologie, která do příběhu vkládá některé nové myšlenky. Po těchto hlavních kapitolách je zařazena kapitola, která shrnuje vzniklé poznatky a zaměřuje se na rozdíly v přístupu k interpretaci biblického textu v křesťanské teologii a rabínské literatuře.

Samostatné komentáře k Jiftáchovu příběhu většinou nenacházíme. V tomto směru však mohou posloužit komentáře ke knize Soudců jako celku, neboť přestože se badatelé na tento příběh nesoustředí primárně, kvůli své propracovanosti a zejména zmínce o lidské oběti bývá v těchto souhrných pracích často relativně podrobně

zpracováván. Podíváme-li se na historické komentáře, můžeme nalézt zmínky o Jiftáchovi a jeho slibu již v homiliích **Órigéna** (185 – 253), který Jiftáchův přístup neshledává jako pozitivní čin. Stejný názor nalezneme i v dílech církevních otců, jako např. u **sv. Ambrože** (cca 340 – 397), **sv. Jeronýma** (cca 347 – 420) či **sv. Augustina** (354 – 430). V této práci též upozorňujeme na komentář **Kralické šestidílký** (vydáváno 1579 – 1593), který často výstižně komentuje některá biblická místa. Dnes již můžeme za „historický“ považovat patrně i komentář **Jaroslava Sedláčka** (1860 - 1925) *Knihy Soudcův: Překlad z Vulgaty i z původního textu a výklad*, který vyšel roku 1910. Výhodou tohoto textu je pečlivá práce s hebrejským textem, který zde Sedláček představuje lidem znajícím především překlad Vulgáty.

Z novějších komentářů zde vybíráme řadu *Interpreter's Bible* (1953), konkrétně tedy její druhý díl. Biblické texty jsou zde interpretovány ze dvou hledisek, jednak odborného a jednak věroučného. Komentářem, který přichází již po zveřejnění deuteronomistické teorie Martinem Nothem, je komentář ke knize Soudců od Arthura Candalla, který vyšel v řadě *Tyndale Old Testament Commentaries* roku 1968. Jedná se o relativně stručný, ale přehledný komentář k našemu tématu. Nemůžeme též opomenout český komentář pořízený překladateli Českého ekumenického překladu, který vyšel ve výkladové řadě *Nový překlad Písma svatého*:

Starý zákon s výkladem roku 1969. Pohled feministické teologie nám pak zprostředkovává komentář **Phyllis Tribbleové** (1932), který vyšel v její knize *Texts of Terror: Literary-Feminist Readings of Biblical Narratives* roku 1984. V tomto případě se výjimečně nejedná o komentář k celé knize Soudců, ale o texty zpracovávající tři ženské postavy Starého zákona.

Z nejnovějších komentářů zmiňme námi využívaný text Trenta Butlera, který vyšel ve výkladové řadě *Word Biblical Commentary Series* roku 2009. Jedná se o pečlivý přehled dosavadních interpretací knihy Soudců. Z polských textů je zde použit komentář **Józefa Błażeje Łacha** z roku 2015, který svůj výklad doplňuje řadou zajímavých historických exkursů.

Jako výchozí text nám zde slouží **Biblia Hebraica Stuttgartensia** za hebrejský originál a **Český ekumenický překlad** jako primární překlad do češtiny. Tento je občas konzultován s textem **Bible kralické**. Zároveň zde používáme latinský překlad **Vulgáty** a řecký překlad **Septuaginty**. Pro porovnání překladu s moderními jazyky jsme vybrali jako zástupce angličtiny **Bibli Krále Jakuba** (King James Version) a jako zástupce němčiny pak překlad **Martina Luthera**. Pro zajímavost a doplnění z dalších jazykových oblastí uvádíme polský překlad **Kazimierze Romaniuka** a rumunský překlad biskupa **Teoctista**.

Jedním z velkých podtémat lidské oběti v námi sledované oblasti je oběť Molochovi. Tomuto tématu se ve svém díle věnoval mimo jiné **Otto Eissfeldt** (1887 – 1973). Velkou kompilační práci o Molochovi pak roku 1985 sepsal **George Heider**. Ve své disertační práci vydané roku 1973 se pak předovýchodní lidské oběti obecně podrobně věnoval **A. R. W. Green**. Člověkem, kterého lze považovat za průkopníka v oblasti výzkumu lidské oběti v této oblasti a především u Féničanů, je **Paul Mosca**, jehož práce inspirovala mnohé další badatele.

Klasiky na poli výzkumu staroisraelského náboženství, kteří se též alespoň částečně ve svých souborných pracích věnovali lidské oběti, jsou například **William Robertson Smith** (1846 – 1894) či **James Robertson**. Mezi klasické biblisty, kteří se též k tomuto tématu vyjadřovali, můžeme počítat například **Rolanda de Vaux** (1903 – 1971). Velmi letmo se lidských obětí ve Starém zákoně dotkl i **Jan Heller** (1925 – 2008).

Pokud jde o texty rabínské literatury, pro tuto práci jsme vybrali šest děl, které chronologicky zachycují určitou kontinuitu výkladu Jiftáchova příběhu od starověku po středověk. Prvním z nich je ukázka z *Židovských starožitností* **Josepha Flavia**, která zde reprezentuje starší židovskou tradici mimo rabínský judaismus. Následuje **Targum Jonatan**, který již vytváří předěl k rabínským

výkladům. Prvním vyloženě rabínským textem je pak ukázka z midraše **Be-rešit raba**, v němž se objevují témata, která budou následně reflektovat i všechny ostatní komentáře. Podobně laděný je i ukázka z talmudického traktátu **Taanit**. Nakonec přicházejí komentáře dvou (respektive tří) konkrétních rabínů. Prvním z nich je **David Kimchi**, jehož výklad se výrazně odlišuje od tradičního pojetí, a druhým je **Moše ben Nachman**, který ve svém komentáři ke knize Leviticus reaguje na nedochovaný výklad **Abrahama ibn Ezry**.

Co se týče struktury jednotlivých textů v našich ukázkách, obsahuje každý krátké uvedení textu či autora, v případě potřeby i delší úsek, který uvádí konkrétní kontext uvedené pasáže. Následuje vlastní text v originále a v českém překladu. Poslední částí je pak vlastní analýza a komentář daného textu. S výjimkou Židovských starožitností se patrně jedná o první oficiální překlady a komentáře těchto textů do českého jazyka.

Struktura a obsah práce

Úvod

I Jiftách biblický

1.1 Kontext

1.1.1 Kniha Soudců

1.1.2 Postava soudce

1.1.2 Deuteronomistická redakce

1.2 Analýza a komentář

1.2.1 Redakce textu

1.3 Jiftách mimo knihu Soudců

1.4 Postava Jiftácha v Bibli

II Jiftách rabínský

2.1 Josephus Flavius, Židovské starožitnosti 5.8.10

2.2 Targum Jonatan

2.3 Midraš Be-rešit raba 60:3

2.4 Babylonský Talmud, Taanit 4a

2.5 Radak, Komentář ke Sd 11

2.6 Ramban, komentář k Lv 27:28-29

2.7 Jiftách v rabínské literatuře

III Jiftách obětní

3.1 Lidská oběť na Předním Východě

3.1.1 Širší oblast Předního Východu a východního Středomoří

3.1.2 Fénicičané

3.2 Lidská oběť ve starém Izraeli

3.2.1 Archeologie

3.2.2 Biblické texty

3.2.3 Abrahám a Izák

Exkurs: Akeda v liturgii

3.2.4 Královské knihy

3.2.5 Proroci

3.2.6 Lidská oběť v Tanachu jako narativní prostředek

3.3 Jiftách

3.3.1 Cesta narativní

3.3.2 Cesta redakční

3.3.3 Cesta feministické teologie

IV Jiftách interpretační

Závěr

Seznam literatury

Rejstřík

Abstrakt

Teoretické a praktické výsledky práce

Porovnáme-li námi probrané materiály srovnáme je s naší původní hypotézou, zjistíme, že je vskutku zapotřebí její úpravy. Archeologické důkazy pro lidskou oběť jsou totiž na vlastním území Israele (v určitém kontrastu k okolním oblastem) nedostatečné či těžko prokazatelné. Tím tedy nemůžeme vyvrátit skutečnost, že mohla být někdy v této oblasti lidská oběť prováděna, ale ani nemůžeme říci, že by se praktikovala v takovém rozsahu, aby ji bylo nutné zvláště vyjímát a zakazovat. Z tohoto důvodu jsme navrhli teorii (kapitola 3.2.6), podle níž lze zmínky o lidské oběti v narativu vnímat spíše na symbolické rovině. V takovém případě by tyto texty vypovídaly spíše než o reálné hrozbě o vymezení se vůči okolním národům negativním způsobem, neboť lidská oběť je v biblických textech (patrně je to zvláště na knihách Královských, kapitola 3.2.4) spojována právě s modloslužbou cizích národů. Tuto teorii paradoxně narušuje právě Jiftáchův příběh, který do ní cele nezapadá. V tomto směru jsme tedy nabídli určitý přehled již existujících interpretací oběti Jiftáchovy dcery, které by mohly být použitelné. Spolu s tím vyvstala otázka, z jakého důvodu, nejde-li o příklad naší teorie, byl text o lidské oběti do Jiftáchova příběhu vložen. Zde jsme, vzhledem k současnému stavu bádání a zároveň i s ohledem na literární teorii, prozatím nechali

tuto otázku otevřenou, navíc se musíme spolu s literární teorií ptát, zda se lze vůbec ke konkrétnímu záměru autora dostat.

Druhým cílem této práce bylo zpracování rabínské literatury (kapitola 2) k tématu Jiftáchova slibu a její představení českému čtenáři. Byl vyhotoven překlad celkem šesti ukázek týkajících se našeho tématu, které pokrývají období od 1. po 13. století a jejichž překlad do češtiny (s výjimkou Josepha Flavia) dosud chyběl. Byl tak zmapován reprezentativní vzorek textů, ve kterých se projevuje jasná kontinuita konkrétních tradic spojených s výkladem tohoto biblického místa a které byly později využívány nejen dalšími židovskými učenici ale částečně také křesťanskými biblickými komentáři. Každý z těchto textů byl navíc podroben analýze a podrobně okomentován.

Posledním cílem, který jsme si v této práci předsevzali, bylo vytvoření přehledu interpretačních přístupů k Jiftáchovu přístupu. Tento cíl byl splněn v podkapitole 3.3 (a částečně též v kapitole 1.2), v níž byl tento biblický text nahlédnut z pohledu narativu, z pohledu dějin redakce a z pohledu feministické teologie. Na základě těchto interpretačních hledisek a jejich porovnáním s pohledem rabínské literatury ve druhé kapitole, byly vyvozeny závěry prezentované v kapitole čtvrté. Komparací křesťanského a židovského pohledu bylo zjištěno, že základní východiska obou přístupů jsou sice podobné, ale kvůli principálním rozdílům v základech samotných těchto

náboženství není možné, aby byl stejný i další postup jejich výkladů a jejich závěry, které se pak mohou i velmi výrazně lišit. V našem případě tak tomu bylo v případě společného, respektive velmi podobného, pohledu na Jiftáchův slib, jehož důsledky vidí komentátoři z obou táborů již odlišně a silně je tím ovlivněno i závěrečné hodnocení Jiftácha jako postavy, která se mohou už i radikálně odlišovat. Tento rozdíl pak neexistuje jen mezi teologií a rabínskou literaturou ale i uvnitř nich, jak jsme si ověřili na příkladech feministické teologie a přístupu Radaka.

Kromě těchto primárně vytyčených cílů byly Jiftáchův příběh a lidská oběť v Tanachu obecně zasazeny do kontextu náboženství Předního Východu a oblasti širšího Středomoří (kapitola 3). Zde jsme si mohli povšimnout podobností mezi popisem lidské oběti v biblických textech a na Předním Východě, především pak ve fénických koloniích. Zároveň jsme popsali i silnou vazbu na obecně rozšířené příběhy narativně podobné právě Jiftáchovu slibu. Součástí této práce je pak také rozsáhlý biblický komentář Jiftáchova příběhu (kapitola 1), tedy veršů Sd 10:6-12:7, ve kterém jsme se pokusili podrobně vylíčit narativní strukturu celého příběhu, jeho místo v rámci biblického textu, historické konotace a některé interpretace nejen Jiftáchova slibu, ale i některých dalších míst v tomto pozoruhodném narativu.

Závěrem je třeba poznamenat, že i přes všechny tyto výsledky není Jiftáchův příběh ani zdaleka „vytěžen.“ Do budoucna zde zbývá, pokud jde o oblast interpretace, ještě jedna velká kapitola, které jsme se v této práci vzhledem k její koncepci již nevěnovali a tou je interpretace Jiftáchova příběhu v uměleckých dílech. Jedná se o specifické téma výzkumu zahrnující jak malířská díla, tak díla operní, dramatická a beletristická. V tomto směru je možné najít ještě mnoho dalších výkladů Jiftáchova příběhu, které by bylo zajisté dobré porovnat se zde námi prezentovanými závěry. Jako malá ochutnávka tak zatím může sloužit alespoň text, který jsme zvolili jako určité motto celé práce, pocházející z Danteho Božské komedie, podle něž měl Jiftách uznat svou vinu říci „Zle jsem konal.“

Přehled důležité literatury

Primární literatura

Bible

Bible. Český ekumenický překlad a Bible kralická. Česká synoptická Bible v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613, Česká biblická společnost, Praha, 2008, 2288 s., ISBN 978-80-85810-85-1.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1997, LXIX + 1574 s., ISBN 978-3-438-05219-3.

LUTHER, Martin, *Biblia, das ist die gantze Heilige Schrifft Deudsch, Band 1*, Verlag Philipp Reclam jun., Leipzig, 1983.

ROMANIUK, Kazimierz, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Wydawnicwo M, Kraków, 2016, 1440 s., ISBN 978-83-8043-163-8.

TEOCTIST, *Biblia sau sfînta scriptură*, Societatea biblică interconfesională din România, [?], [1988], 1424 s.

Rabínská literatura

ברשית רבה, Midrash Rabbah-TE, dostupné online z https://www.sefaria.org/Bereishit_Rabbah.60.3?vhe=Midrash_Rabbah_--_TE&lang=he (cit. 29. 10. 2018).

MOŠE BEN NACHMAN, BLINDER, Yaakov, SCHNEIDER, Yisroel, et al. *The Torah: with Ramban's commentary translated, annotated and elucidated. Volume 5, Vayikra = Leviticus*. Brooklyn: Mesorah Publications, 2010.

Radak on Nach, dostupné online z https://www.sefaria.org/Radak_on_Judges.11.1?vhe=Radak_on_Nach&lang=bi (cit. 20. 5. 2019).

The William Davidson Talmud, dostupné online z <https://www.sefaria.org/Taanit.4a?lang=bi> (25. 3. 2019).

Yalkut, Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009, dostupné online z https://www.sefaria.org/Ramban_on_Leviticus.27.29?lang=he (cit. 19. 2. 2019).

Sekundární literatura

Monografie

ACKERMAN, Susan, *Warrior, Dancer, Seductress, Queen: Women in Judges and Biblical Israel*, Yale University Press, New Haven, 1998, 352 s., ISBN 0-385-48424-0.

BERLEJUNG, Angelika, *Náboženské dějiny starověkého Izraele*, Vyšehrad, Praha, 2017, 307 s., ISBN 978-80-7429-281-1.

BROWN, Raymond E., FITZMEYER, Joseph A., MURPHY, Roland E. (eds.), *The New Jerome Biblical Commentary*, Geoffrey

BUTLER, Trent C., *Word Biblical Commentary Series, Vol. 8: Judges*, Thomas Nelson, Nashville, 2009, 537 s., ISBN 978-0-8499-0207-9.

CAMPBELL, Antony F., O'BRIEN, Mark A., *Unfolding the Deuteronomistic History: Origins, Upgrades, Present Text*, Fortress Press, Minneapolis, 2000, 505 s., ISBN 0-8006-2878-0.

CUNDALL, Arthur, *Judges: An Introduction and Commentary*, in: CUNDALL, Arthur Ernest, MORRIS, Leon, *Tyndale Old Testament Commentaries: Judges & Ruth*, Inter-Versity Press, Leicester, 1968, 318 s., ISBN 0-87784-896-3.

DE VAUX, Roland, *Histoire ancienne d'Israël II.: La période de juges*, Libraire Lecofre, Paris, 1973.

FINKELSTEIN, Israel, *Zapomenuté království: Archeologie a dějiny Severního Izraele*, Vyšehrad, Praha, 2016, 231 s., ISBN 978-80-7429-757-1.

GERBRANDT, Gerald Eddie, *Kingship according to the Deuteronomistic History*, Society of Biblical Literature, Atlanta, 1986, 229 s., ISBN 0-89130-968-3.

GREEN, Alberto Ravinell Whitney, *The Role of Human Sacrifice in the Ancient Near East*, Scholars Press, Missoula, 1975, 383 s., ISBN 0-89130-069-4.

HEIDER, George C, *The cult of Molek: a reassessment*, JSOT press, Sheffield, 1985, 446 s., ISBN 1-85075-019-X.

HELLER, Jan, *Starověká náboženství: Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*, Kalich, Praha, 1988, 440 s.

ŁACH, Józef Błażej, *Pismo Święte Starego Testamentu, Tom III, część 2: Księga Sędziów i Księga Rut: Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz – Ekskursy*, Pallottinum, Poznań, 2015, 506 s., ISBN 978-83-7014-784-6.

LIVERANI, Mario, *Nie Tylko Biblia: Historia Starożytnego Izraela*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2016, 442 s., ISBN 978-83-235-0622-5.

NOTH, Martin, *Geschichte Israels*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1963, 434 s.

NOTH, Martin, *The Deuteronomistic History*, Sheffield Academic Press Ltd, Sheffield, 1991, 156 s., ISBN 1-85075-287-7.

Nový překlad Pisma svatého: Starý zákon s výkladem, sv. 4: Jozue – Soudců – Rút, Kalich, Praha, 1969, 229 s.

PEARSON JR., Raymond F., *The Deuteronomistic School: History, Social Setting, and Literature*, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2002.

RENDTORFF, Rolf, *Hebrejská bible a dějiny: Úvod do starozákonní literatury*, Vyšehrad, Praha, 2003, 375 s., ISBN 80-7021-634-4.

ROBERTSON, James, *The Early Religion of Israel, as set forth by biblical writers and by modern critical historians: The Baird Lecture for 1889*, William Blackwood and Sons, Edinburgh, 1896

ROBERTSON SMITH, William, *Lectures on the Religion of the Semites*, A. & C. Black, London, 1927, 718 s.

SEDLÁČEK, Jaroslav, *Kniha Soudcův: Překlad z Vulgaty i z původního textu a výklad*, Dědictví sv. Prokopa, Praha, 1910, 418 s.

SLÁMA, Petr, *Tanu rabanan: Antologie rabínské literatury*, Vyšehrad, Praha, 2010, 547 s., ISBN 978-80-7021-722-1.

STEMBERGER, Günter, *Talmud a midraš: Úvod do rabínské literatury*, Vyšehrad, Praha, 2011, 490 s., ISBN 978-80-7429-065-7.

TRIBLE, Phyllis, *Texts of Terror: Literary-Feminist Readings of Biblical Narratives*, Fortress Press, Philadelphia, 1984, 128 s., ISBN 0-8006-1537-9.

VĚTROVEC, Pavel, *„Historické“ knihy Starého zákona*, Pavel Mervart, Červený Kostelec, 2017, 205 s., ISBN 978-80-7465-305-6.

VON RAD, Gerhard, *Old Testament Theology, Volume One: The Theology of Israel's Historical Traditions*, SCM Press Ltd, London, 1985, 483 s., ISBN 0-344-01182-5.

Články

BAUDIŠ, Adam, Lidská oběť ve funkci negativního vymezení identity ve starozákonním narativu, in: ŘÍHOVÁ, Ladislava (ed.), *Svět pro příští generace: Mýtus a identita 2017*, Luboš Marek, Chomutov, 2019, 130 s., ISBN 978-80-87127-94-0, str. 6-13.

BAUDIŠ, Adam, *Postava soudce ve Starém zákoně a s ním spojená ideologie* (v tisku).

BAUDIŠ, Adam, Život v době soudců coby ideál deuteronomisty, In: *Theologická revue* Vol. 90, No. 1, 2019, ISSN 1211-7617, str. 33-40.

BEAVIN, Edward Lee, *Ecclesiasticus or The Wisdom of Jesus the Son of Sirach*, in: LAYMON, Charles M., *Interpreter's Concise Commentary, Vol. V: The Minor Prophets and Apocrypha*, Abingdon Press, Nashville, 1983, 432 s., ISBN 068719236-6.

BROWN, Meredith, The Problematic Absence of YHWH in Judges 11:29-40, in: *Journal of Theta Alpha Kappa*, Spring 2012, Vol. 36 Issue 1, ISSN 8756-4785, str. 19-30.

DIETRICH, Walter, History and Law: Deuteronomistic Historiography and Deuteronomistic Law Exemplified in the Passage from the Period of the Judges to the Monarchical Period, in: DE PURY, Albert, RÖMER, Thomas, MACCHI, Jean-David (eds.), *Israel Constructs its History: Deuteronomistic Historiography in Recent Research*, Sheffield Academic Press, Sheffield, 2000, 504 s., ISBN 1-84127-099-7, str. 315-342.

FRIED, Lisbeth S., Thēm hā'āre š in Ezra 4:4 and Persian Imperial Administration, in: LIPSCHITS, Oded, OEMING, Manfred, *Judah and the Judeans in the Persian Period*, Eisenbrauns, Winona Lake, 2006, 721 s., ISBN 978-1-57506-104-7.

FUCHS, Esther, Marginalization, Ambiguity, Silencing: The Story of Jephthah's Daughter, in: *Journal of Feminist Studies in Religion*, Vol. 5, No. 1 (Spring, 1989), ISSN 1553-3913, str 35-40.

GRZYBEK, Stanisław, Starotestamentalne ofiary w ludziach a ślub Jeftego, in: *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 9/1956, Vol. 1-3, ISSN 0209-0872, str. 9-23.

JANZEN, David, Why the Deuteronomist Told about the Sarifice of Jephthah's Daughter, in: *Journal for the Study of the Old Testament* 29,3, 2005, ISSN: 0309-0892, str. 339-357.

KONDRACKI, Andrzej, Pochodzenie i szczególny charakter rytuału ofiarniczego Izraela, in: WITASZEK, Gabriel (ed.), *Życie religijne*

w *Biblii*, Redakcja Wydawnictwa KUL, Lublin, 1999, 360 s., ISBN 83-228-0667-1.

LOGAN, Alice, Rehabilitating Jephthah, in: *Journal of Biblical Literature*, 128, No. 4, 2009, ISSN 0021-9231, str. 665-685.

MARSHALL, C. W., Death and the Maiden: Human Sacrifice in Euripides' *Andromeda*, in: ARBEL, V. D., BURNS, Paul C., COUSLAND, J. R. C., MENKIS, R., NEUFELD, D. (eds.), *Not Sparing the Child: Human Sacrifice in the Ancient World and Beyond – Studies in Honor of Professor Paul G. Mosca*, Bloomsbury T&T Clark, London, 2016, 246 s., ISBN 978-0-56766-958-2, str. 131-137.

MYERS, Jacob M., *Judges, Exegesis and Introduction*, in: *Interpreter's Bible, Vol. II: Leviticus – Samuel*, Abingdon – Cokesbury Press, New York, 1953, 1176 s., ISBN 978-0687192083.

RECHT, Laerke, Human Sacrifice in the Ancient Near East, in: *Trinity College Dublin Journal of Postgraduate Research* 9, 2010, str. 168-180.

RÖMER, Thomas C., Why Would the Deuteronomist Tell about the Sacrifice of Jephthah's Daughter?, In: *Journal for the Study of the Old Testament* 77/1998, ISSN: 0309-0892, str. 37-38.

SCHROEDER, Joy A., Envyng Jephthah's Daughter: Judges 11 in the Thought of Arcangela Tarabotti (1604-1652), in: CALVERT-KOYZIS, Nancy, WEIR, Heather E. (eds.), *Strangely Familiar:*

Protofeminist Interpretations of Patriarchal Biblical Texts, Society of Biblical Literature, Boston, 2009, 291 s., ISBN 978-90-04-17793-2, str. 75-91.

SMITH, Mark S., Child Sacrifice as the Extreme Case and Calculation, in: ARBEL, V. D., BURNS, Paul C., COUSLAND, J. R. C., MENKIS, R., NEUFELD, D. (eds.), *Not Sparing the Child: Human Sacrifice in the Ancient World and Beyond – Studies in Honor of Professor Paul G. Mosca*, Bloomsbury T&T Clark, London, 2016, 246 s., ISBN 978-0-56766-958-2, str. 3-17.

SUTSKOVER, Talia, The Frame of Sacrificing in Judges, in: *Vetus Testamentum* 64, 2014, ISSN 1568-5330, str. 266-278.

TAYLOR, Marion Ann, The Resurrection of Jephthah's Daughter: Reading Judges 11 with Nineteenth-Century Women, in: CALVERT-KOYZIS, Nancy, WEIR, Heather E. (eds.), *Strangely Familiar: Protofeminist Interpretations of Patriarchal Biblical Texts*, Society of Biblical Literature, Boston, 2009, 291 s., ISBN 978-90-04-17793-2, str. 57-75.

TSCHIRSCHNITZ, Alfred, Ofiary z ludzi w Starym Testamencie, in: *Methodos*, 2003

WILK, Janusz, „Przeprowadzanie przez ogień”: ofiara z dzieci w czasach Starego Testamentu, in: *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, 44/1, 2011, ISSN 0137-3447, str. 5-15.

WILLIAMS, Jay G., The Structure of Judges 2:6 – 16:31, *Journal for the Study of the Old Testament* 49, 1991, ISSN: 0309-0892, str. 77-85.

Beletrie

AISCHYLOS, *Agamemnón*, dostupné online na <http://www.centrum-texty.upol.cz/personal/Oresteia1-Agamemnon.pdf> (cit. 12. 4. 2019).

ALIGHIERI, Dante, *La Divina Commedia*, Mursia, Milano, 1965, 512 s.

Encyklopedie

NEWMAN, Ja'akov, SIVAN, Gavri'el, *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů*, Sefer, Praha, 1998, 288 s., ISBN 80-900895-3-4.

SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 3: Ba-Blo*, 2nd ed., Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, Detroit, 2007, 796 s., ISBN 978-0-02-865931-2.

SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 7: Fey-Gor*, 2nd ed., Macmillan Reference USA in

association with the Keter Pub. House, Detroit, 2007, 796 s., ISBN 978-0-02-865935-0.

SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 9: Her-Int*, 2nd ed., Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, Detroit, 2007, 850 s., ISBN 978-0-02-865937-4.

SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 11: Ja-Kas*, 2nd ed., Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, Detroit, 2007, ISBN 978-0-02-865939-8.

SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 14: Mel-Mas*, 2nd ed., Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, Detroit, 2007, 802 s., ISBN 978-0-02-865942-8.

SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 17: Ra-Sam*, 2nd ed., Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, Detroit, 2007, 732 s., ISBN 978-0-02-865945-9.

SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 18: San-Sol*, 2nd ed., Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, Detroit, 2007, 794 s., ISBN 978-0-02-865946-6.

SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 19: Som-Tn*, 2nd ed., Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, Detroit, 2007, 762 s., ISBN 978-0-02-865947-3.

Slovníky

GESENIUS, Wilhelm, DONNER, Herbert, *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Springer, Berlin, 2013, 1624 s., ISBN 978-3-642-25680-6.

JASTROW, Marcus, *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Bavli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, Luzac & Co., London, 1903, dostupné z <http://www.tyndalearchive.com/TABS/Jastrow//> (4. 3. 2019).

PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*, Kalich, Praha, 2006, 188 s., ISBN 80-7017-029-8.

Elektronické zdroje

BibleWorks 8 (Version 8.0.013z.1), software, BibleWorks, 2009.

Diogenes (version 3.1.6), software, P.J. Heslin, 1999-2007.

Jiftách a lidská oběť v Tanachu

Mgr. Adam Baudiš

Tématem práce je příběh soudce Jiftácha nacházející se v Sd 10:6-12:7. Práce je rozdělena na tři hlavní části a jednu interpretační kapitolu. První část se zabývá příběhem Jiftácha v Bibli a primárně z pohledu biblistiky. Druhá kapitola je zaměřena na výzkum rabínské literatury k tomuto tématu a třetí kapitola zasazuje celý příběh do kontextu Předního Východu a dalších textů Tanachu, které se týkají lidské oběti. Závěrečná kapitola se pak věnuje analýze interpretačních přístupů k tomuto příběhu a k biblickému komentáři obecně. Výzkum výše zmíněných témat prokázal, že počáteční hypotézu o lidské oběti v biblickém narativu jako nástroji pro vymezení se vůči provozování této praxe na území Israele je třeba opravit. Jako řešení byla navržena teorie vnímající lidskou oběť v narativu jako symbolické vyjádření negativní vymezení identity Israele vůči okolním národům. Zároveň s tím byl vytvořen podrobný komentář k Jiftáchovu příběhu a přeloženy a vyloženy k němu se vztahující texty rabínské literatury, které doposud nebyly do češtiny přeloženy.

Jephthah and Human Sacrifice in Tanakh

Mgr. Adam Baudiš

Main theme of this thesis is the story of Jephthah from Judg 10:6-12:7. Thesis is divided into three main parts and one chapter dealing with interpretation. The first part deals with the story of Jephthah in the Bible and mainly from the perspective of biblical theology. The second chapter is focused on research of the rabbinic literature perspective and the third chapter puts the whole story into the contexts of Near East and other texts of Tanakh dealing with human sacrifice. The final chapter focuses on analysis of the interpretation approaches to this story and to the biblical commentary in general. The research of these themes proved that the initial hypothesis about human sacrifice in biblical narratives as a mean for dealing with the actual praxis of human sacrifice in Israel should be fixed. As a solution we recommend see human sacrifice in narrative as a symbol of negative definition of identity against the other nations. Alongside this was also created a meticulous commentary of Jephthah's story. The texts of rabbinic literature dealing with this story that were not translated were now translated and commented in this thesis.